

Infoleht võrgus:

<http://www.suri.ee/il/>
(NB! Olemas ka numbrite
sisuregister)

ISSN 1736-0358

Katrin Saksa raport
soome-ugri
rahvaste olukorrast

Soomeugrilaste
esindajad on mures

Põlvkondade side
on ülivajalik

Soome-ugri
doktorandid Eestis

Raud-Ants Euroopa
vähemuskeelte
lauluvõistluse
finaalis

Hõimupäevad pole
vennad III

Fenno-Ugria
Hõimuklubi
sügishooaeg 2006

Soome-ugri
“olümpiamängud”

Ajakiri
“Finnugor Világ”
10

Valik tulevasi
sündmusi

detsember 2006

IX aastakäik

4 (35)

Fenno-Ugria infoleht

Raport soome-ugri ja samojeedi rahvaste olukorrast

Käesoleva aasta novembris kiitis Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee (ENPA) alaline komitee heaks Katrin Saksa poolt koostatud raporti soome-ugri rahvaste olukorrast.

Raportis tõdetakse kahetsusega, et kuigi assamblee on juba vastu võtnud resolutsiooni ohustatud uurali vähemuskultuuride kohta 1998. aastal (Resolution 1171), pole kaheksa aastaga nende rahvaste kultuuriline olukord paranenud.

"Soome-ugri rahvaste puhul on suurim probleem emakeelse hariduse piiratus või puudumine. Vaid vähestel on võimalus õppida emakeeles neljanda klassini. Suuremal osal puudub seegi võimalus," nentis Katrin Saks.

Raportis öeldakse, et Vene Föderatsiooni hariduse ja meedia reformimisel ning regionaalsete administratsiooni piiride muutmisel pole arvestatud vähemusrahvaste vajadustega, sealhulgas soome-ugri rahvaste vajadustega. Seetõttu on neil rahvastel väga raske rääkida kaasa poliitilises protsessis ja arendada oma keeli ja kultuure.

Koos raportiga kiitis ENPA heaks ka terve rea soovitusi soome-ugri rahvaste olukorra parandamiseks, mis puudutavad eeskätt Venemaa föderaal- ja kohaliku tasandi võimude tegevust.

Assamblee soovib Ministrite Komiteel luua Soome-Ugri Keelte Euroopa Keskus, mis põhineb Euroopa Vähemkasutatud Keelte Büroo ülesehitusel; samuti toetada Vene Föderatsiooni föderaal- ja kohalike ametnike koolitamist vähemusrahvaste probleemide ja õiguste tundmise osas.

Assamblee julgustab Vene Föderatsiooni ametivõime tegema koostööd Euroopa Nõukoguga ning vaatama üle käimasolevad ja planeeritud seadusandlikud ja administratiivsed reformid, pidades silmas vähemusrahvaste erivajadusi. Vene Föderatsiooni õhutatakse allkirjastama ja ratifitseerima regionaal- ja vähemuskeelte Euroopa harta (CETS No 148).

Samuti on soovitusi hulgas see, et Ungari, Soome ja Eesti peaksid senisest enam panustama oma hõimukaaslaste tuleviku nimel.

Lisaks soovitatakse pöörduda UNESCO poole mäemaride pealinna Tsikmä (Kozmodemjanski) vanalinna kandmiseks maailma kultuuripärandi nimekirja.

ENPA kultuurikomitee raames valminud raport algatati möödunud aastal Eesti delegatsiooni liikmete poolt ning komitee valis raportööriks Katrin Saksa.

Allikad: BNS, raport

Vt inglisekeelset täisteksti
Situation of Finno-Ugric and Samoyed Peoples:
http://www.mari.ee/eng/scien/topical/Katrin_Saks_Report.html

Soomeugrilaste esindajad on mures

Helsingis toimus käesoleva aasta 14. oktoobril soome-ugri rahvaste mittetulundusühingute seminar. Seminari korraldajaks oli Helsingi Ülikooli üliõpilaskonna soome-ugri komisjon koostöös M. A. Castréni seltsi ja Soome PEN-klubiga. Seminarist ei võtnud osa riigivõimu esindajad, sest nagu märkis ürituse moderaator ja ajakirja „Alkukoti” peatoimetaja Kerkko Paananen: „Idee seisab selles, et soome-ugri rahvaste esindajad saaksid esineda vabalt.” Kahjuks saabus kuuest Vene Föderatsioonist kutsutud inimesest kohale vaid kolm: Mari Nõukogu esimees Vladimir Kozlov, A. Rjabovi nim. Ersa Keele Päästmise Fondi esimehe asetäitja Grigori Mussaljov ja telerežissöör Hantõ-Mansiiskist Olga Kornienko. Mari Ušemi esinaine Niina Maksimova ei saanud osaleda, sest ärasõidupäeval tulid tema ukse taha tundmatud mehed, kes nimetasid end prokuratuuri töötajateks ning soovisid saada temalt allkirja sanktsioonile, mis keelab Joškar-Olast lahkumise. Üksi kodus olnud Maksimova ei avanud ust, kuid tundmatud ei lahkunud enne, kui oli kindel, et rongile ta enam ei jõua.

Peale ettekandeid toimus ümarlaud, millest võtsid osa Soome parlamendi liige Anni Sinnemäki (rohelised), M. A. Castréni seltsi juhatuse esimees Ildikó Lehtinen, Soome PEN-klubi esimees Jukka Mallinen, vabakutseline ajakirjanik Ville Ropponen jt.

Niina Maksimova ärajäänud ettekande „Mari Ušem” on liha mari rahva lihast” põhisõnum oli, et Europarlamendis 2005. aastal vastu võetud marisid puudutav resolutsioon ei ole mõjutanud kuidagi maride olukorda. Samuti püstitas ta küsimuse, miks just marid lahkuvad vabariigist: aastatel 2001–2006 lahkus vabariigist 60 tuhat inimest. 2005.–2006. aastal suleti 37 kooli, mille tagajärjel kaovad külad ja mari keel. Samal ajal aga avati Joškar-Olas miljonid maksma läinud jäähall. „Mari Ušem” (ühiskondlik organisatsioon „Mari Liit”) tõsteti oma ruumidest välja.

Grigori Mussaljovi ettekannne „Ersa rahva olukorrast Venemaal” keskendus statistikale, mis iseloomustab küllaltki hästi ersade olukorda. Saranski 17 000 koolieelsest lapsest vaid 3–4 protsendile tutvustatakse ersa ja mokša keelt. Väljaspool Mordva Vabariiki elavate

mordvalaste, peamiselt ersade olukord on veelgi hullem. Näiteks Samaara oblastis elab üle 80 000 ersa ja mokša, kusjuures vaid kaheksas koolis õpetatakse fakultatiivainena ersa keelt. Olukord on lausa katastroofiline: ersa keelt räägivad vaid keskealised või vanemad inimesed. Kinni on pandud mitmeid pedagoogilisi koole, kus valmistati ette ersa keele õpetajaid algklassidele, suleti Samaara pedagoogilise instituudi ersa keele osakond. On jäänud vaid üks – Itšalkovo pedagoogikakool –, aga ka selles oli ersa keele osakonnas 2004./2005. õppeaastal esimesel kursusel 3, teisel 6 õpilast. Siiaaani pole välja antud õiget ersa ja mokša rahva ajalugu. Peamine põhjus ersa keele prestiiži langemisel on see, et keele järgi pole vajadust, et puudub riiklik poliitika põlisrahvaste kultuuride ja vähemusrahvaste säilitamiseks. Kõik ametkonnad töötavad Mordvamaal vene keeles. Mordva Vabariigis antakse välja 103 perioodilist väljaannet, millest 65 on ajalehed ja ajakirjad, neist 34 riiklikud. Ersa keeles ilmub vaid üks ajaleht, „Erzjanj pravda”, moodustades 1% perioodiliste väljaannete üldarvust. 22 rajoonilehest ei ilmu ükski ersa või mokša keeles. Raadiosaateid on ersa keeles nädalas 85 minutit, neljapäeviti 30 minutit, reedeti 55 minutit. Telesaateid on ersa keeles nädalas 3,5 tundi, sedagi ajal, mil enamus inimesi on tööl või koolis. Mordva raamatukirjastus andis ersa keeles aastail 2001–2005 välja 10 proosa- ja luuleraamatut (kaasaarvatud kordustrüki), lisaks avaldas neli autorit oma teose sponsorite abiga. Suurt kahju ersade rahvuslikule taassünnile teeb õigeusu kirik. Kõikjal küldes kerkivad uued kirikud, jumalateenistused on aga vene keeles. Kuna faktid on sellised, siis tuleb tõdeda, et vabariik ja tema juht Nikolai Merkuškin ei täida oma põhifunktsiooni – säilitada ja arendada föderaalsubjekti riiklikkuse moodustavaid rahvusi. Selle tulemuseks võib olla vabariigi ärakaotamine.

Kokkuvõtte Interneti-materjalide põhjal tegi Jaak Prozes.

<http://www.mari.ee/est/news/polit/2006/10/01.html>
<http://www.mari.ee/rus/news/soc/2006/10/03.html>
<http://www.mari.ee/rus/articles/soc/2006/10/10.html>
<http://www.mari.ee/rus/articles/soc/2006/10/09.html>

Põlvkondade side on ülivajalik

24.–26. novembrini k.a toimus Tartus Soome-Ugri Rahvaste Noorteassotsiatsiooni (SURNA, venekeelse lühendiga MAFUN) juhatuse järjekordne istung, mille korraldajateks olid Tartu Ülikooli Paul Ariste soome-ugri põlisrahvaste keskus, MAFUN, MTÜ Fenno-Ugria Asutus ja MTÜ Tartu Marilaste Liit.

Kolmepäevase ürituse toimumiskohaks oli Tartu Ülikool, kuhu olid probleemide arutamiseks kohale sõitnud MAFUNi juhatuse liikmed Soomest, Mordva Vabariigist Venemaalt, Eestist ja vaatlejaliige Ukrainast. MAFUNi väljasõiduistungist Käärikul võtsid osa ka Soome-Ugri Rahvaste Kirjanduste Assotsiatsiooni president Arvo Valton ja Fenno-Ugria Asutuse juhatuse esimees Tõnu Seilenthal. Käsitleti MAFUNi järgmise, VIII kongressi ettevalmistusi, eelseisvat rahvusvahelist soome-ugri üliõpilaskonverentsi IFUSCO, assotsiatsiooni põhikirjaga seonduvat ja MAFUNi registreerimisküsimusi ning tungivat vajadust uuendada assotsiatsiooni internetilehekülge.

Noorteassotsiatsiooni töö käib ka teel väljasõiduistungile.

Foto: MAFUNi koduleheküljel

Esimesel kahel päeval esitasid eri kohtadest tulnud külalised oma informatsiooni ja tulevikunägemusi ning toimusid arutelud, viimasel päeval jõuti ka konkreetsete lahendusteni. MAFUNi VIII kongress toimub 23.–26. augustini 2007 Sõktõvkaris, osavõtuavaldused tuleb esitada 1. juuniks 2007.

IFUSCO XXIII konverentsi ringkiri saadetakse laiali detsembri keskel k.a., konverents ise peaks esialgsel andmetel toimuma 20.–24. mail 2007 Saranskis. IFUSCO konverentsi jaoks luuakse varsti ka internetilehekülg.

Juhatuse istungil leiti, et MAFUNi koordineerimiskeskused tuleks Eestis ja Ungaris registreerida. Detsembri keskel on plaanis teha Tartus MAFUNi meediatöörühma istung, mis töötaks välja internetisaidi kontseptsiooni. Otsustati luua ka kontaktid eesti noorteühendustega, eriti MTÜ Seto Noorte Seltsiga.

Kuigi MAFUN on noorteorganisatsioon, ei saadud läbi ka vanema põlvkonnata. "Põlvkondade vahel peab olema side. Ilma soomeugrilaste vanema põlvkonna sügava kogemusest me hakkama ei saa," ütles Vassili Petrov. Ta hindas kõrgelt Arvo Valtoni, Soome-Ugri Kirjanduste Assotsiatsiooni presidendi poolset toetust MAFUNile. Samuti tödes Vassili Petrov, et MAFUN otsib võimalusi kultuuriliseks arenguks ning leidis, et üliõpilaslinnas Tartus on selleks potentsiaal olemas.

Petrovi sõnade järgi toimus istung sõbralikus atmosfääris, tõelises soome-ugri sihikindlas meeleolus. Järgmine MAFUNi juhatuse istung on plaanis pidada 2007. aasta mais Mordva Vabariigi pealinnas Saranskis.

Liliana Vassiljeva

Soome-ugri doktorandid Eestis

Hõimurahvaste Programmi Nõukogu kutsel on Hõimurahvaste Programmi stipendiaatidena 2006. aasta sügisest Eestisse õppima saabunud neli uut soome-ugri doktoranti.

Kuna Eesti kõrgharidussüsteem erineb tunduvalt Venemaal kehtivast, on Hõimurahvaste Programmi Nõukogu viimastel aastatel otsustanud toetada eelkõige Eestis põhiõppe lõpetanud soome-ugri tudengite magistriõpet ja Venemaal kõrghariduse omandanud soome-ugrilaste doktoriõpet. 2005. aastast alates ongi hakatud Eestisse uute stipendiaatidena õppima kutsuma vaid doktorante, lootuses, et oma kodukohas ülikooli lõpetanutel on seal juba välja kujunenud tihedad erialased kontaktid, mis kergendab töö leidmist ja tagasipöördumist oma soome-ugri kodumaale. Hõimurahvaste Programmi Nõukogu stipendiaatide valiku kriteeriumideks on õpitava eriala või doktoritöö seotus soome-ugri teemaga. Hõimurahvaste Programmi stipendiaadilt eeldatakse soome-ugri emakeele oskust.

Avaliku konkursi tulemusena otsustas Hõimurahvaste Programmi Nõukogu 2006./2007. õppeaastal kutsuda

Eestisse õppima kuus doktoranti, kelle kulud kogu nelja-aastase nominaalse õppeaja vältel hüvitatakse, vajadusel tasutakse ka üliõpilase õppeteenustasu.

Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonna eesti ja soome-ugri keeleteaduse doktorantuuri asusid sel sügisel õppima marilased Tatjana Albahtina (uurimistöö teema *Kultuse sõnavara mari keelelises maailmapildis*), Vassili Petrov (*Soome-ugri noorte probleemid (SURNA näitel)*) ja Svetlana Salmijanova (*Aja mõistet väljendavate fraseoloogiliste väljendite struktuurilis-semantilised karakteristikud mari ja eesti keeles*). Kahjuks ei saanud Eestisse Tartu Ülikooli eesti ja soome-ugri keeleteaduse doktorantuuri vastu võetud komi Evelina Muravjova ja Baškiiria udmurt Olga Gilmuranova. Šokša-mordvalane Nina Meltsajeva (uurimistöö teema *Šokša-mordva keele leksikaalsed, foneetilised ja morfoloogilised iseärasused*) alustas doktorikraadi omandamist Tallinna Ülikooli lingvistika õppekaval.

Oma õpinguid jätkab doktorantuuris ka kevadel Tartu Ülikooli keskkonnatehnoloogia magistrantuuri lõpetanud marilane Igor Zaytsev.

Kadi Sarv

Raud Ants Euroopa vähemuskeelte lauluvõistluse finaalis

14. oktoobril toimus Östersundis, Lapimaa Rootsi-poolses otsas neljanda Euroopa vähemuskeelte lauluvõistluse *Liet Lavlut International* finaali (vt. www.liet.nl). Omal moel Eurovisiooni lauluvõistluse formaati järgiv üritus leidis aset linnateatri hoones täissaali ees. Lapimaa oli toimumispaigaks, kuna varasematel kordadel olid edukad olnud saamid, viimati Niko Valkeapää Friisimaal toimunud võistlusel.

Kasvatav huvi ürituse vastu kinnitas tõik, et finaali eelnenud demosalvestuste vooru laekus üle 60 kandidaatloo mitmelt poolt Euroopast. Kuna otseseid žanripiire seatud polnud ning piiritletud oli vaid loo kestus (kuni kolm ja pool minutit) jõudis finaali ka üsna mitmekesine hulk artiste. 11 valitu sekka saanud muusikud esindasid gaeli, saami, mänksi, ungari-mustlaste, meä, friisi, baski, friuuli, galeegi ja oksitaani kogukondi. Nende kõrval jõudis finaali ka vajakeelne

lugu eesti *folk-metal* ansambli Raud-Ants esituses. Tegemist oli võistluse ajaloos esimese korraga, kui kõlas laul Venemaa territooriumil elava väikerahva keeles. Kuivõrd Raud-Ants viljeleb vaid *rocklikult* töödeldud ehtsaid regilaule, langes valik vadjalauliku Matjo Gerassimova poolt aastakümnete eest Paul Aristele lauldud laulule „*Kui miä kazvolin kanaine*“ (kuula: www.raud-ants.com/audio/vadja.mp3). Tegemist on lüürilise looga, milles kõrvutatakse elu lapsepõlvkodus ning abiellumise järel. Arvatavalt oli see ka üks võistluse põrimuskultuurilikumaid esitusi, ehkki raskema *rocki* võtmes.

Teiste esinejate puhul paistis silma suur professionaalsus ning autoriloominguline aktsent. Raud-Ants oli vististi ainus amatöörkollektiiv. Erinevalt „päris Eurovisioonist“ ei toimunud võistluskontserdil fonogrammi järgi mekutamist, kõik esitused olid „elusad“. Iga esineja sai kohalike saami piigadest õhtujuhtide küsimuste peale tutvustada ennast ja esindatavat kogukonda. Seekordsel võistlusel olid

võidukad jällegi laplased – duo Johan Kitt ja Ellen Sara Bähr, keda saatis stuudiomuusikutest koosnev ansambel. Võidulugu võiks iseloomustada kui väga asjatundlikult kirjutatud eurojoigu, mis edestas galiitsia Narfi (www.psicofonica.com/narf.html) ning ungari Karavan Familiat (www.karavanfamilia.hu) – Eestiski esinenud mustlaste pereansamblit. Esikümnesse mahtus Raud-Antski, jäädes lõpuks üheksandaks. Hääli andnud žürii koosnes kogukondi esindanud liikmetest, Eestist ingerimaiste juurtega etnomusikoloog Igor Tõnurist. Sms-hääletuse tulemuste põhjal anti välja publikupreemia, mille sai oksitaane esindanud suurepärase lavasarmiga lauljatar Liza (www.liza-music.com). Võis tähele panna, et tavamõttes bändidel etteotsa asja polnud – nii friuuli etnohõnguline Arbe Garbe (www.arbegarbe.com) kui ka friisi staar Van Wieren (www.vanwieren.nu) jäid koos Raud-Antsuga esikümne teise poolde. Ehk oli üllatav ka oma harjunud headuses esinenud keltide – Anna Murray (šoti, www.annamurray.com) ja Mooti (Mani saar, www.uprooted.iof.net) mittejõudmine etteotsa. Hõimluse seisukohast ei vaimustanud Raud-Antsu just eriti rootsisoomi ja saami žüriiliikmete meile antud napimad hinded. Maksimumpunktid tulid hoopis galiitsia hindajalt.

Tegelikult polnud aga võistlusel konkureerimine sugugi kõige olulisem, mida võis tunda nii esinejate suhtumisest kui ka üldisest õhustikust ürituse ümber. Samavõrd oleks võinud tegemist olla vähemuskeelsete laulude festivaliga, kus muusikale oleks ehk jäänud rohkemgi ruumi. Võistlusmoment on ehk põhjendatav ja mõistetav

meediahuvi taotlusega. Tõepoolest, üritust jälgis hulk Euroopa vähemuste raadio- ja telejaamu. Rootsi riigitelevisioon näitab võistlusest tunniajast kokkuvõtet jõulupäeval ning BBC vahendusel jõudis üritus ka Ameerika raadiokuulajateni. Professionaalset suhtumist oli tunda ka korralduses, alates tele- ja heliproovidest võistlusele eelnenud päeval kuni osalejatele mõeldud meelelahutuseni.

Järgmisel aastal (2007) toimub lauluvõistlus Lõuna-Prantsusmaal, Narbonne'i linnas Oksitaanias. Kestahes sellele ka siinsetest muusikutest konkureerida ei kavatseks, arvestada tuleb kena katsumuse ja elukutseliste konkurentidega. Rootsi Vähemkasutatud Keelte Büroo (SWEBLUL) kavatseb spetsiaalselt Põhjamaade ja Baltikumi vähemuskogukondadele mõeldes korraldada esmakordselt kohaliku eelvooru septembris 2007 Põhja-Rootsis Pajalas (vt. www.liet.nl/article.php?l=7&a=200). Loodetavasti leidub üritajaid ka Venemaa soomeugrilaste seas. Seekord teenis Raud-Ants ära väikese vadja kogukonna poolehoidliku tänu ja kiituse.

Raud-Antsu käiku vähemuskeelte Eurovisioonile toetasid Eesti Kultuuriministeerium, Hõimurahvaste Programm ning Eesti Suursaatkond Stockholmis.

Madis Arukask, Raud-Ants

Hõimupäevad pole vennad III

Tänavused hõimupäevad toimusid taas pisut teisiti. Seekord oli tunda rohkem turgi hõngu. Nimelt olid kohale tulnud teadlased ja käsitöömeistrid Tšuvaši- ja Tatarimaalt, lisaks folklooriansambel Tšeboksaröst. Tundub, et turgi rahvaste kaasamisel soome-ugri rahvaste traditsioonide juurde võib olla positiivne mõju nende rahvaste eneseteadvuse kasvule. Samuti kujunesid seekordsed hõimupäevad tunduvalt laialdasemaks, toimus enam kontserte, sest kohale saabus varasematest aastatest rohkem folklooriansambleid. Ka oli tänavu pea esimest korda märgata, et hõimupäevi tähistatakse juba päris suurelt Venemaa soome-ugri rahvaste seas.

Millised olid tänavused hõimupäevad Eestis? Nagu alates 1991. aastast traditsiooniks on saanud, tulid meile külla soome-ugri rahvaste folklooriansamblid. Sedapuhku olid esindatud liivlased, ingerisoomlased, vadjalased, ersad, mokšad, komid, marid ja udmurdid, kellele sekundeerisid kohalikud setud, udmurdid ja tšuvašid. Folklooriansamblid andsid kontserte Harjumaa, Ida-Virumaa, Jõgevamaa, Järvamaa, Lääne-Virumaa, Põlvamaa, Raplamaa, Valgamaa ja Viljandimaa koolides ning rahvamajades.

Eriti tähtsaks tuleb lugeda nende esinemisi koolides, kuhu ka tänavu väga aktiivselt hõimurahvaste ansambleid külla kutsuti. Ja ega hõimupäevad koolides ainult kontsertidega ei piirdunud, lisaks toimusid veel temaatilised joonistuste ja raamatunäitused ning viktoriinid. Tuleb tõdeda, et hõimupäevade hing ja süda on tegelikult koolides, kus nad moodustavad ühe osa meie õpilaste rahvuslikust kasvatuses.

Folklooriansamblite esinemiste tipphetkedeks olid peakontserdid Tartu Ülikooli aulas ja Eesti Rahvusraamatukogus, kus lisaks külalistele astusid üles ka

kohalikud ansamblid. Tallinnas kujunes hõimupäevade keskseks kohaks juba kolmandat aastat KuKu klubi, kus toimusid setu, mordva, mari, tšuvaši ja udmurdi õhtud.

Udmurdi folklooriansambel Bõljak KuKu klubis.

Foto: Jaan Klõšeiko

Lisaks ansamblite esinemisele ja kapitaalsetele tantsupidudele reedel ja laupäeval, pakuti KuKu-s soome-ugri rahvaste rahvustoite. Õhtud olid menukad ja klubi rahvast täis, mis paneb taas mõtlema suurema koha leidmisele järgmisel aastal.

Hõimupäevade ajal avati mitmeid näitusi, millistest silmapaistvamad olid Iraid Zahharova poolt koordineeritud "Volgamaa rahvaste rahvariided" (Eesti Rahvusraamatukogus) ja Eesti Kunstiakadeemia Kadri Viirese poolt juhitud soome-ugri ekspeditsiooni näitus "Taivas. Armastusega Vepsamaast" (TLÜ Akadeemilises Raamatukogus). Lisaks avati Tallinnas Pikal tänaval Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu ruumides näitus "Soome-ugri rahvaste käsitöö" ja Tartus Eesti Rahva Muuseumi

näitusemajas Eesti Kunstiakadeemia 2005. aasta ekspeditsiooni taas soome-ugri rahvaste ning turgi rahvaste piire kompav näitus "Üle piiri". Tänavused hõimupäevad said küllaltki laialdase vastukaja osaliseks. Põhjuseks oli ürituste suur hulk (kusjuures paljud neist toimusid ilma Fenno-Ugria

Publik hõimupäevade lõppkontserdil Rahvusraamatukogus.
Foto: Eha Viluoja

Asutuse osaluseta), samuti meedia üsna suur tähelepanu. Eriti head meelt teeb, et venekeelne meedia kajastab hõimupäevi päris tublisti: näiteks kõlas

hõimunädala igal hommikul Raadio 4-s vähemalt üks soome-ugrikeelne laul.

Kui nüüd küsida, milles on hõimupäevade põhiväärtus, siis minu meelest on üks õigemaid vastuseid see, et hõimupäevade ajal tekib soome-ugri rahvaste peres vahetu kontakt. Iial ei suuda unustada neid sadu laste silmapaare, mis jälgivad meie hõimurahvaste ülesastumisi, tantse-laule ja lugusid. Korraga sa tunnetad ja usud, et luuakse väärtusi, mis kannavad meie rahvaid kaugele tulevikku, ikka omakeelsetena, ühiseid keele- ja kultuurijuuri austavatena.

Sellised olid siis tänavused hõimupäevad Eestis. Aga juba praegu peaksime mõtlema sellele, missugused võiksid olla 2007. aasta hõimupäevad. Head mõtted on teretulnud ja Fenno-Ugria Asutuse ukseid on alati avatud. Suured tänusõnad kuuluvad aga meie maakondade kultuuri- ja haridustöötajatele, kooliõpetajatele ja huvialajuhtidele soome-ugri fanaatikutele, tänu kellele siin Eestis hõimupäevad üldse toimuda saavad. See on midagi sellist, mida kusagil mujal pole. Isegi mitte Soomes....

Hõimupäevi toetasid Eesti Kultuurkapital, Hõimurahvaste Programm, Tallinna Linnavalitsus, Tartu Linnavalitsus

Jaak Prozes

Lisalugemist: Livia Viitol, Hõimurahvaste pidu. — Maaleht Nr 43 (994) 26. oktoober 2006, lk 27

Fenno-Ugria Hõimuklubi sügishooaeg 2006

Aasta teisel poolel peeti kuus hõimuklubi õhtut. Sügishooaja avas 27. septembril Fenno-Ugria Asutuse direktori Kersti Sepperi ettekanne teemal "Milleks meile soome-ugri lastelaagrid?". Sepper on organiseerinud eesti lasterühmade sõitu ja käinud koos nendega soome-ugri lastelaagrites Udmurtias (aastail 2005 ja 2006) ning Marimaal (2006). Käesoleva aasta suvel viibisid udmurdi lapsed Fenno-Ugria Asutuse vahendusel Eestis Võsu puhkelaagris. Esineja kõrvutas erinevaid lastelaagreid ja kirjeldas, kuidas mõjus teistsuguses kultuuriruumis ja teisest rahvusest lastega suhtlemine eesti laste maailmatunnetusele ning mida kogesid udmurdi lapsed Eestis. Ettekannet ilmetasid fotod, mida Ekke-Taavi Sepper seinale projitseeris. (Vt ka K. Sepperi vastavaid kirjutisi Fenno-Ugria Infolehes 3 (34) 2006, lk 5–8).

11. oktoobri klubiõhtut sisustasid filmid vepslastest. "Vepsän sai" (2006), eesti keeli vepsa pulmad ehk saajad, nagu pulmi Eestiski piirkonniti on nimetatud, oli tegijate määratlusel kunstiline film vepsa pulmakommetest. Tegu oli vepslaste asuala eri piirkondade (Äänisvepsa ja Kesk-Vepsa külade) pulmakombeid rekonstrueeriva filmiga. Filmiprojekti korraldajad kuuluvad vepsa noorte rühmitusse Vepsän vezad (Vepsa võrsed), mis asutati mõned aastad tagasi Petroskois. Filmis osalesid vaid vepsa päritolu kohalikud inimesed. Filmi muutsid lähedasemaks hõimuklubisse Soome kaudu kohale sõitnud produtsendi (vepsa keeli pämees), noore vepslanna Alevtina Soldatova seletused. Teiseks toimus filmi "Elavalt maetud" (2006, Eesti Televisioon, autorid Madis Arukask ja Taisto Kalevi Raudalainen, režissöör Maarika Lauri) esilinastus. Filmi kommenteeris Taisto Raudalainen. Filmi pealkiri lähtub Põhja-Venemaal laialt tuntud muistendist enesematjatest tšuudidest, kes matnud end pääsemaks pealetungiva vaenlase küüsis. Vepslased on teadaolevalt ainsad, kes on seda muistendit pidanud oma rahva kohta käivaks. Film on õieti portreefilm D'azarvi küla viimasest

põliselanikust Maria Anisimovast, kes on paikkondliku mälu suurepärane hoidja ning rahvapärimuste kandja.

Soome-Ugri Kirjanduste Assotsiatsiooni president Arvo Valton pidas 25. oktoobril ettekande "Muutumisi soome-ugri rahvaste uuemas kirjanduses". Vaatluse all olid viimasel ajal soome-ugri rahvaste kirjandustest eesti keelde tõlgitud raamatud ja nendes ilmnevad uuenemised maailma kirjandusliikumiste taustal. Peab ütlema, et väikestest soome-ugri keeltest eesti keelde ja vastupidi tõlkimine on viimastel aastatel tänu Valtonile ja tema teistest soome-ugri rahvustest kaastöölistele saanud sisse hea hoo.

Kaasettekandega esines Jaan Õispuu, kes kõneles septembris Petroskois toimunud IX soome-ugri kirjanike kongressist, mille teemaks oli emakeelse kirjanduse jõudmine lugejani ja kus osales mitmeid eestlasi.

Sõna võttis ka Tallinna Ülikoolis õppiv udmurditar, tõlkija Nadežda Ptšelovodova.

Udmurditar Nadežda Ptšelovodova tutvustab kakskeelset (udmurdi ja eesti) udmurdi luule antoloogiat "Hõbepaat". Foto Eha Viluoja

Tuntud arheoloog Silvia Laul rääkis 8. novembril etnokultuurilisest olukorrast Eesti kaguosas muinasaja lõpul ja keskajal uuema arheoloogilise uurimistöö valgusel. Analüüsides lõunaeestlaste ning nende balti naabrite kujunemiskäiku ei saa hõimude eristumisprotsessi seletada ainult sisemise arenguga või siis ainuüksi immigratsiooniga, arvestada tuleb mõlemat. Pildimaterjaliga illustreeritud ettekandes tutvustati Siksälä kalme ja selle naabruses asuvate muististe uurimistulemusi. Põnev oli muuhulgas järeldus, et XIII–XIV sajandil võis Põhja-Lätis tegemist olla läänemeresoomlastega – seni vähetuntud lüliga liivlaste ja setude vahel.

Üks hõimuklubi kuulajaist mainis järgmisel päeval, et Silvia Laulul on oskus esitada tõsiteaduslikku ja faktirohket erialast ettekannet nii, et ka tavakuulaja suudab kaasa mõelda ja aru saada. Sellega võib ainult nõustuda.

Üle veerandsaja aasta liivlaste juures välitöödel käinud – algul üliõpilasena, siis üliõpilaste juhendajana – Tiina Halling pidas 22. novembril ettekande liivi keele viimastest kõnelejatest ja nende keelest ning sündmustest Liivi rannal. Öhtu oli pühendatud liivi lipu päevale (18. XI). Esineja näitas ekspeditsioonidel salvestatud videomaterjali (mida aastate jooksul on kogunenud 40 tunni ringis), samuti fotosid. Eriline tunne oli näha ja kuulda viimaseid sünnipärastest liivi keele rääkijatest keelejuhte, kellest Viktor Berthold veel ainsana elus on.

Kui tuli jutuks, et Pētõr Damberg oli ainus liivlane, kes suutis saavutada, et Nõukogude ajal talle Lätis passi rahvuseks „liivlane“ märgiti, kerkis saalis üks käsi. Eakas daam teatas, et temal on passis alati kirjas olnud „liivlane“! Selgus, et tegemist on Eestis sündinud ja Tallinnas elava Laine Pärloja Svirgsdeniga. Tema liivlasest isa Anton Zvirgzden (1886–1964) oli pärit Liivi rannalt Kõulka külast. Noormees tuli õppima Narva merekooli ja kihlus 1924. aastal Vergist pärit neiu Elli Kolgiga. Algul rääkis isa liivi-eesti segakeelt. „Ja isa oli see, kes laulis mulle unelaule,“ jutustas Laine hilisemas vestluses.

Urve Saari ja liivlane Laine Pärloja Svirgsden kuulavad Tiina Hallingu ettekannet hõimuklubi liivi öhtul.
Foto: Eha Viluoja

Need laulud olid liivi keeles, mida lapsed aga selgeks ei saanudki. Ka isa Antoni passis oli rahvusena märgitud „liivlane“.

Aasta viimane klubiõhtu toimus 6. detsembril, Soome 89. iseseisvuspäeval, mille auks süütasime küünla.

Esinema tulnud rännumehed Aivar Ruukel Soomaalt, Enn Praks Kõrvemaalt ja Jaan Keerdo Tartust rääkisid ja näitasid filmilõikude ja piltide abil, kuidas nad 2005. aasta juunis ja septembris Vepsamaal Ladva külas Ojati jõe ääres käisid ning teisel korral koos kohaliku elaniku Vassili Safronoviga ühepuupaadi, haabja valmistasid. Aga filmi mahtus veel muudki: külaolustik, vepslaste majapidamine. Et mehi oli mitu, said nad hargneda ja jäädvustada samaaegseid sündmusi, paadiehitamist ja pidu, mis võimumeeste poolt kohalikele pensionäridele korraldatud oli. Kui kaugemalt toodud tantsutüdrukud minema olid sõitnud, kõlas memmede koorilt vepsakeelne laul. Vepsa keelt sai kuulda ka eakate vepslaste kodus.

Klubiõhtud jätkuvad tuleva aasta veebruaris.

Hõimuklubi kohta saab teavet meie koduleheküljelt <http://www.suri.ee/klubi/>

Täname Tallinna linna, kes Fenno-Ugria Hõimuklubi toetanud on!

Eha Viluoja

Soome-ugri „olümpiamängud“

1995. aastal sündis Jaak Prozesel idee korraldada soome-ugri „olümpiamängud“, mis leidis elavat vastukaja Tartus õppivatelt mari ja udmurdi üliõpilastelt. Vaatamata soome-ugri rahvaste kohta ülimalt kõlavale sõnale „olümpiamängud“ ja mõttele, et äkki ikka nii ei sobi neid mängude olümpiaga seostada, on need mängud muutunud traditsiooniks. Kummalisel kombel need ongi soome-ugri rahvaste ainukesed olümpiamängud, sest rahvused ju olümpial oma nime all osaleda ei saa.

„Olümpiamänge“ on korraldanud erinevad inimesed, esimestel aastatel oli põhitöö praegu Narvas elava Juri Gordejevi õlgadel.

„Olümpiamängude“ eesmärgiks on tervislike eluviiside propageerimine, võistlus, uute tudengite parem integreerumine Tartus õppivasse soome-ugri üliõpilaskonda. Lähem tutvus soome-ugri üliõpilastega algab tavaliselt „olümpiamängudel“.

Traditsiooniliselt toimuvad nii meeste kui ka naiste korvpalli- ja võrkpallivõistlused. 2005. aastal peeti eraldi

arvestust ülikoolide kaupa. „Olümpiamängude“ peamiseks sündmuseks on jalgpallivõistlus, mängude ajaloo on jalgpallis võistelnud ka naiskonnad.

Individaualaladest on tähtsad jooksud: 100, 150 ja 400 meetri jooks. Vaieldamatu liider neil aladel on mäemari Nikolai Vassiljev. Naiste seas sellist liidrit pole, aktiivsemad on olnud Natalja Kospajeva (mari) ja Regina Lell (siberieestlane).

Mängud lõppevad traditsiooniliselt tõstmisvõistlusega. Naistest on kõige tugevam Regina Lell. Meestest oli vanasti kõige tugevam Vassili Šornikov (mari), viimased kolm aastat on võitnud Vladimir Kensap (siberieestlane) ja keegi ei suuda temalt seda tiitlit ära võtta. Öhtul toimub pidulik võitjate autasustamine ja pidu.

„Olümpiamängude“ toimumist on toetanud Tartu Ülikooli Paul Ariste soome-ugri põlisrahvaste keskus, Fenno-Ugria Asutus, Eesti Mari Selts ja Hõimurahvaste Programm.

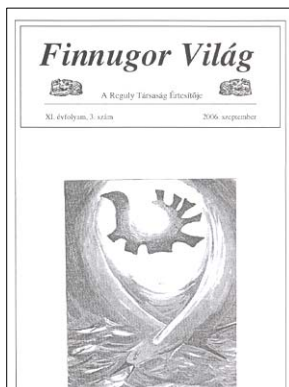
Valeri Gimajev

Ajakiri „Finnugor Világ” („Soome-Ugri Maailm”) – 10

1996. aasta detsembris esmalt proovinumbriina ilmavalgust näinud ajakiri „Finnugor Világ” sai fennougristide laias ringis korrapealt populaarseks. Ungarikeelset ajakirja hakati välja andma Szegedi József Attila nimelise Ülikooli juures soome-ugri teemalise kuukirjana. Esimeseks toimetajaks sai keeleteadlane Szilárd Tóth, tänu kellele ajakiri ilmumist alustaski. Möistagi ei suutnud tagasihoidliku väljanägemisega ajakiri tõmmata endale suurte lugejahulkade tähelepanu. Vaatamata sellele levis ajakiri esimestel aastatel mitte ainult soome-ugri kateedrites, vaid ka raamatupoodide kaudu. 1997. aastal ilmus ajakiri peaaegu igakuiselt (vaid mõned numbrid olid ühendatud), 1998. aastast kuni tänaseni jõuab ta lugejateni neli korda aastas.

1999. aastal „läks” „Finnugor Világ” Szegedist Budapesti, aga toimetuskolleegiumi esimeheks sai Sándor Csúcs. Alates sellest antakse ajakirja välja Reguly Seltsi (Reguly Társaság) ametliku häälekandjana. Peab ütleva, et 1991. aasta veebruaris asutatud Reguly Seltsil oli ka varem oma sõnumitooja, mille sisu langes üldjoontes kokku „Finnugor Világi” omaga, mistõttu nende ühendamine andis väljaandele tugevama aluse. 2000. aastal muutus ajakirja formaat varasemaga võrreldes väiksemaks, olles sellisena praktilisem.

Ajakirjal on järgmised rubriigid: „Kirjandus”, „Retsensioonid”, „Kroonika”, „Teadus”, „Kultuur”. Kirjandusrubriigis võib lugeja tutvuda soome-ugri autorite loominguga ungarikeelses tõlkes. Väikese mahu tõttu,

aga ka sellepärast, et „Finnugor Világ” ei pretendeeri kirjandusajakirja staatusele, publitseeritakse tema lehekülgedel kõige sagedamini proosa ja poeesia väikežanreid. Mõnikord trükitakse kõrvuti tõlkega ka teose originaal.

Retsensioonide alaosas avaldatavad artiklid kajastavad uuemat fennougristikat. Kroonika tutvustab lugejaid hõimurahvaste uudistega, aga selles rubriigis ilmuvad ka kirjutised äsja asutatud või oma juubelit tähistavate kateedrite, ühenduste, ajakirjade ja -lehtede kohta. Sageli võib lugeda uudiseid Norras väljaantavast saami ajakirjast „Sárgat”.

Teaduse alajaotuses on esindatud artiklid toimunud soome-ugri konverentsidest, kongressidest, aga samuti väljapaistvate fennougristide juubelitele pühendatud kirjutised. Lugeses intervjuusid, võime tutvuda huvitavate inimeste – näitlejate, kirjanike, poliitikute, teadlastega. Kultuuri ossa on mahutatud soome-ugri kongressidel osalenute artiklid, samuti üliõpilaste ja õppejõudude muljed keelekursustelt ja stažeerimistest. Selles rubriigis ilmub ka Soome organisatsioonide aruanne oma toetusest Venemaa soome-ugri vabariikidele.

Loodame, et edaspidi on ajakirjal ees palju ümmargusi tähtpäevi, aga 10. aastapäev – see on vaid aruandekoht.

Jelena Rodionova

Venekeelsest käsikirjast tõlkinud Jaak Prozes ja Eha Viluoja

TULEMAS 2007

JAANUAR

25.–28. I Saami muuseum Siida, Inari, Soome. Saami filmifestival *Skabmagovat*. Info: Saami muuseum Siida, <http://www.siida.fi/skabma/800.html>

VEEBRUAR

1.–2. II Torupilli talu, Riidaja, Eesti. Teine folkloristide talvekonverents „Aeg ja ruum rahvaluules”. Konverents on pühendatud Mall Hiimäe 70. sünnipäevale. Osavõttust teatada 13. jaanuariks 2007. Osavõtutasu 100 krooni. Info ja registreerimine: Astrid Tuisk, Eesti Rahvaluule Arhiiv, Eesti Kirjandusmuuseum, Vanemuise 42, 51003 Tartu, astrid@folklore.ee, tel. +372 7 377 737

MÄRTS

1. III Teeside esitamistähtaeg XXIII IFUSCO konverentsile, Saransk, Mordva, Venemaa, 20.–24.V. Info: www.mafun.org

15. III Projektitaotluste esitamise tähtaeg Hõimurahvaste Programmile. Täidetud taotlused tuleb saata nii paberil kui elektrooniliselt Hõimurahvaste Programmi sekretariaadile: Hõimurahvaste Programmi Nõukogu sekretariaat, Uurali keelte

õppetool, Ülikooli 18, 50090 Tartu, tel./faks +372 7 376 216, kadi.sarv@ut.ee

APRILL

16 IV Ersä keele päeva tähistamine. Info: Jaak Prozes, jprozes@eki.ee

26. IV Mari sangari päeva tähistamine. Info: Jaak Prozes, jprozes@eki.ee

MAI

17.–18. V Petroskoi, Karjala, Venemaa. V Karjala-Soome naiste foorum

http://gov.karelia.ru/gov/News/2006/12/1208_12.html

20.–24. V Saransk, Mordva, Venemaa. XXIII IFUSCO. Info: www.mafun.org

JUUNI

1. VI Sõktõvkar, Komi, Venemaa. SURNA VIII kongressile registreerimise tähtaeg. Info: Tatjana Pjatkova, tatyana_pyatkova@mail.ru, Ljudmila Kambalova, mikomi@bk.ru

1. VI Registreerimistähtaeg udmurdi keele suvekursusele Iževskis Udmurtias Venemaal. Info: fudf@uni.udm.ru; dmitjef@udm.ru, Dmitrij Jefremov, natkon@udm.ru, Natalja Kondratjeva; tel. +7(3412) 916 170; fax +7(3412) 755866

15. VI Projektitaotluste esitamise tähtaeg Hõimurahvaste Programmile. Täidetud taotlused tuleb saata nii paberil kui elektrooniliselt Hõimurahvaste Programmi sekretariaadile: Hõimurahvaste Programmi Nõukogu sekretariaat, Uurali keelte õppetool, Ülikooli 18, 50090 Tartu, tel./faks +372 7 376 216, kadi.sarv@ut.ee

JUULI

12. VII–1. VIII Iževsk, Udmurtia, Venemaa. Udmurdi ülikooli korraldatud udmurdi keele suvekursus. Hind 220 eurot. Registreerimistähtaeg 1. juuni 2007. Info: fudf@uni.udm.ru; dmitjef@udm.ru, Dmitrij Jefremov, natkon@udm.ru, Natalja Kondratjeva; tel. +7(3412) 916 170; fax +7(3412) 755866.

AUGUST

23.–26. VIII Sõktõvkar, Komi, Venemaa. SURNA VIII Kongress. Info: Tatjana Pjatкова, tatyana_pyatkova@mail.ru, Ljudmila Kambalova, mikomi@bk.ru

OKTOOBER

15.–21. X Hõimupäevad. Fenno-Ugria Asutuse 80. aastapäeva tähistamine. Info: Jaak Prozes, jprozes@eki.ee; Kersti Sepper, sepper@eki.ee

Fenno-Ugria Infolehe väljaandja:

MTÜ Fenno-Ugria Asutus

Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn

TEL +372 6445 119, TEL/FAKS +372 6448 322

fu@eki.ee

Toimetus: Jaak Prozes (vastutav toimetaja),

Eha Viluoja,

Siiri Ries

*Häid pühi ja
õnnelikku
uut aastat!*

Foto: Kersti Sepper